

SANT ANTONI
DESAPAREGUT

Josep Fabra Llahí

SANT ANTONI DESAPAREGUT

SANT ANTONI DESAPAREGUT

Col·lecció «Catalunya Desapareguda»

Primera edició: febrer del 2024

© dels textos: Josep Fabra Llahí

© del pròleg: Tomàs Delclós

© de les fotografies: diversos autors

© de l'edició: Editorial Efadós

© de la col·lecció: Editorial Efadós

EDITORIAL EFADÓS

Carrer d'Edison, 3 - Nau A
Polígon industrial Les Torreneres
08754 El Papiol (Baix Llobregat)
Telèfon 93 673 12 12
efados@efados.cat
www.efados.cat

Idea original, disseny i fotocomposició:

Editorial Efadós

Hi col·labora:

Ajuntament de Barcelona

Assessorament lingüístic:

M. Neus Doncel Saumell

Fotografia de la portada:

Carlos Pérez de Rozas / AFB

Fotografia de la portadella:

Brangulí / ANC - Fons Brangulí (fotògrafs)

Acrònims:

AFB (Arxiu Fotogràfic de Barcelona)

AFCEC (Arxiu Fotogràfic del Centre

Excursionista de Catalunya)

AHAVST (Arxiu Històric de l'Associació de Veïns
de Sant Antoni)

ANC (Arxiu Nacional de Catalunya)

APEPC (Arxiu Provincial Escola Pia de Catalunya)

TMB (Transports Metropolitans de Barcelona)

ISBN 978-84-19736-39-0

DL B-1598-2024

Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública
o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb
l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per
la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment
d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de
Drets Reprogràfics) - www.cedro.org

Índex

Pàg. 6

PRÒLEG

Acompanyar la mirada

Pàg. 8

INTRODUCCIÓ

Sant Antoni, la falca comercial de l'Eixample

Pàg. 13

VIES PÚBLIQUES I EDIFICIS

Rondes, avingudes i carrers

Pàg. 121

ESTABLIMENTS COMERCIALS

Mercat, Encants, botigues i indústria

Pàg. 184

ÍNDEX DE CONTINGUTS

Pròleg

ACOMPANYAR LA MIRADA

Tomàs Delclós, periodista

Per treure profit d'un àlbum de fotografies has de saber què mires. Ho pots conèixer perquè són recordatoris familiars o de llocs que has habitat. Tots els que som o hem estat veïns de Sant Antoni podem desxifrar d'una manera satisfactòria algunes fotografies d'aquest esplèndid àlbum sense cap dificultat. Però, amb moltes altres imatges, necessitarem que algú ens acompanyi per identificar el lloc o advertir el detall realment significatiu que nia, potser sense ser gaire cridaner, a les

instantànies. I aquest acompanyament el tenim gràcies al treball de Josep Fabra Llahí. El llibre ens presenta un barri que ja no hi és o molt canviat, convida als records personals i empeny la memòria històrica.

Segons quina sigui l'edat del lector, resulta molt convenient que t'expliquin la feina que feien els serenos o el mercat que tenia una carboneria, atès l'equipament domèstic de l'època, des de cuines econòmiques fins a les taules braser. Fabra, per exemple, ens assenyala amb pertinència com creix el volum d'edificació a la ciutat, amb les cases enlairant-se cada vegada més, gràcies a un urbanisme dirigit per autoritats no sempre fiables. Són peus

de fotografia que acompanyen la mirada (les faldilles obligades de les jugadores o l'elegància del canotier). O, de sobte, et descobreix un element del mobiliari urbà que encara hi és i ignoraves, malgrat haver passat pel seu costat centenars de vegades. Aquesta experiència l'he tinguda amb la tortuga de la plaça de Goya. Disculpi, senyor Eduard B. Alentorn, la distracció.

Amb Fabra Llahí vam anar junts a can Culapi. I, ara, després de molts anys, hem recuperat el contacte amb la trobada d'alumnes de la promoció del 1969. Li agrada tafanejar amb saviesa els arxius, sabent què cerca, i, això és important, li agrada explicar d'una manera entenedora les nombroses coses que sap sobre persones, llocs, episodis... No es podia trobar millor guiatge per a aquest festival icònic de Sant Antoni que el seu. Nascut al barri, mestre i professor d'Història i Geografia, el llibre, i això es nota, és d'una persona apassionada per la història local. Gràcies, Josep.

AUTORIA DESCONEGUDA / ARXIU LABANS - FONSNÚRIA MAS BUSQUETS

Introducció

SANT ANTONI, LA FALCA COMERCIAL DE L'EIXAMPLE

Josep Fabra Llahí

El perímetre del barri de Sant Antoni està perfectament delimitat per quatre grans vies urbanes: la ronda de Sant Pau, la ronda de Sant Antoni, la gran via de les Corts Catalanes i l'avinguda del Paral·lel. Cap de les quatre porta la modesta denominació de carrer. Els conceptes de «ronda», «gran via» i «avinguda» acostumen a denotar una amplària més gran. Concretament, en el cas de l'Eixample barceloní, la ronda (30 metres), la Gran Via (50 metres) i el Paral·lel (40 metres).

A l'interior d'aquest perímetre, totes les vies públiques són anomenades «carrers», tret de l'avinguda de

Mistral i els passatges de Sant Antoni Abat i de Pere Calders. Són les tres úniques excepcions. La resta manté el caràcter ortogonal del Pla Cerdà i l'amplada és de vint metres, amb una sola excepció: el carrer del Marquès de Campo Sagrado en fa trenta perquè era previst que enllacés amb la via C que havia de travessar el Raval.

L'origen del nom del barri no ofereix cap dubte: rememora l'antic portal de Sant Antoni, que estava situat a la confluència de les actuals rondes de Sant Antoni i de Sant Pau i era el lloc d'entrada i de sortida a la ciutat des del Baix Llobregat. El convent dels Antonians, ocupat des del 1815 pels escolapis, havia donat nom al portal a partir del segle xv. La pervivència del nom al barri es

110 BARCELONA.—Ronda de San Pablo.

AUTORIA DESCONEGUDA / COL·LECCIÓ ASSUMPTA RAFAEL GUARRO

BRETXA DE SANT PAU

A la fotografia de la pàgina anterior, la confluència de la ronda de Sant Pau amb l'avinguda del Paral·lel a inicis del segle xx. Aquest indret era conegut popularment com «la Bretxa de Sant Pau». A la imatge es veu com circulen per la calçada els vehicles de l'època: tramvies elèctrics i carros de tracció animal.

ELS SERENOS

Tres serenos a l'avinguda de Mistral amb Entença a principis del segle xx. Aquests empleats municipals s'encarregaven de la vigilància nocturna, portaven les claus dels portals i auxiliaven els veïns que ho necessitaven. Duien uniforme, gorra de plat i el xuixo, una llança curta o bastó acabat en punta.

AUTORIA DESCONEGUDA / ARXIU LABANS - FONS FAMÍLIA SABALLS

manté en diversos àmbits: la toponímia, la cultura popular (diada festiva del 17 de gener), equipaments municipals (el mercat, la biblioteca), entitats (desaparegudes o existents) i establiments diversos.

Tot i pertànyer a l'Eixample, el territori que ocupa Sant Antoni és una mena de falca situada entre el Poble-sec i el Raval. Això explica la gran interacció que històricament ha mantingut amb aquests barris i que l'ha singularitzat respecte de la Dreta o de l'Esquerra de l'Eixample. Probablement per aquesta causa, Sant Antoni sempre ha estat una versió més modesta i menys burgesa que la dels seus barris germans de l'Eixample.

De tots els seus edificis en destaca el monumental i harmoniós mercat, que ha esdevingut el senyal d'identitat més rellevant i punt de referència per a la resta de

barcelonins. La seva inauguració l'any 1882, encetant una no menyspreable activitat comercial, va esperonar el creixement urbanístic i demogràfic del nou barri i va actuar com a pal de paller d'aquest. Fins a la seva obertura, només s'havien edificat uns quants blocs d'habitatges. A partir d'aquell any, el ritme constructiu va agafar més embranzida, sobretot en els carrers més propers.

A redós del mercat s'hi va desenvolupar tot un teixit comercial divers que aplegava no solament establiments o parades d'alimentació. Aquest fet va ser cabdal, de bon començament, per atraure la visita de barcelonins d'altres barris i vilatans de pobles de la rodalia, especialment del Baix Llobregat i del Vallès Occidental. Aquest caràcter s'ha mantingut amb la inevitable evolució que ha sofert el comerç.

BERTI CLARET / ANC - BERTI CLARET (FOTOPERIODISTES)

VIA PÚBLICA I EDIFICIS

Rondes, avingudes i carrers

En aquestes vies públiques s'ha desenvolupat la vida del barri, de la més quotidiana a la més institucional. Han estat els escenaris de la seva història. Els seus edificis han acollit ciutadans, però també institucions i entitats diverses amb una influència que, en alguns casos, traspassava els límits del barri.

Com a institucions educatives, cal remarcar la presència i el prestigi social i religiós, durant dècades, de diversos ordes religiosos. En general, l'ensenyament públic ha tingut menys crèdit, tret de l'Escola Municipal Lluïsa Cura, especialitzada en formació professional, i de l'Institut Milà i Fontanals.

La relació del barri amb el transport públic, empreses (Tranvies de Barcelona) i equipaments (cotxeres), ha estat destacada, com també les línies que hi han circulat, per exemple, la 29.

No hi han faltat fets històrics barcelonins que han tingut per escenari aquestes vies: la Setmana Tràgica del 1909, la Guerra Civil (1936-39) o manifestacions del postfranquisme.

Completa aquest calidoscopi la diversitat de sales d'oci col·lectiu: cinemes, teatres, l'Olympia i la polivalent sala Gran Price, entre d'altres.

FONT DE LA TORTUGA

A l'esquerra, la plaça de Goya, un triangle delimitat per la ronda de Sant Antoni i els carrers de Muntaner i de Sepúlveda. En aquesta fotografia dels anys vint ja hi apareix la font de la Tortuga, obra del 1917, amb quatre piques i un pedestal central de bronze amb les figures de dos nens jugant damunt una tortuga.

MONUMENT A FRANCESC LAYRET

El 19 d'abril del 1936 es va inaugurar el monument escultòric del polític republicà Francesc Layret, assassinat el 30 de novembre del 1920. El lloc escollit per retre-li homenatge tenia una explicació: Francesc Layret va morir al dispensari del carrer de Sepúlveda, 181, a tocar de la plaça de Goya.

PÉREZ DE ROZAS / AFB

BRANGULI / ANC - BRANGULI (FOTÒGRAFS)